

Kuka ajattelee abstraktisti?

Ajattelee? Abstraktisti? – *Sauve qui peut!* Pelastautukoon ken voi! Näin olen jo kuulevinani vihollisen lahjoman petturin huudahduksen hänen yrittäessään tehdä tämä artikkeli epäilyttäväksi, koska siinä puhutaan metafysiikasta. Sillä ”metafyysiikka” – samoin kuin ”abstrakti” ja jopa ”ajattelu” – on sana, joita jokainen karttaa kuin ruttoa.

Niin huonosti eivät asiat sentään ole, että tässä ryhdyttäisiin selittämään, mitä ”ajatteleminen” ja ”abstrakti” ovat. Hienostopiireille ei mikään ole niin sietämätöntä kuin selittäminen. Minuakin alkaa hirvittää, kun joku rupeaa selitelyihin, sillä hätätarpeiksi ymmärrän itse kaiken. Äskenhän juuri osoittautui, että ajattelun ja abstraktin selittäminen on täysin aiheetonta; sillä vain koska kaunis maailma jo tietää, mitä ”abstrakti” on, pakenee se sitä. Aivan samoin kuin tuntematonta ei havitella ei sitä myöskään voi vihata.

Pois minusta sekin, että yrittäisin vieokkaasti sovittaa kauniin maailman ajattelun tai abstraktin kanssa, esimerkiksi naamioimalla ajattelu ja abstrakti kevyen keskustelun suojavarjilla, niin että se tuntemattomana ja lainkaan kauhistusta herättämättä soluttautuisi seurapiireihin – jopa niin, että se ensin pääsisi sisään täysin seuran huomaamatta, tai, kuten svaabilaiset sanovat, ”pommilla”, ja sitten tämän juonen laatija paljastaisi tuon muuten tuntemattoman vieraan, nimittäin ”abstraktin”, jota koko muu seura olisi toisella nimellä kohdellut hyvänä tuttavana ja tunnustanut sen. Tällaisilla paljastusnäytännöillä, joilla maailmaa yritetään opettaa vastoin tahtoaan, on se anteeksiantamaton puute, että ne samalla nöyryyttävät, ja tempun tekijä yrittää niiden avulla keplotella itselleen hitusen mainetta. Sekä nöyryytys että juonen keksijän omahyväisyys kumoavat vaikutuksen, sillä ne pikemminkin mitätöivät tällaisella hinnalla hankitun opetuksen.

Joka tapauksessa tuollainen suunnitelma olisi jo mennyt pilalle; sen toteuttaminen nimittäin vaatii, ettei salaisuutta paljasteta ennalta. Näin on kuitenkin jo tapahtunut, kun yllä oleva kirjoitettiin. Jos tämä artikkeli olisi niin juonikas, ei edellä kirjoitettu saisi esiintyä heti alussa, vaan sen pitäisi, kuten ministerin tiettyssä komediassa, esiintyä koko näytelmän ajan päällystakki yllä ja vasta viimeisessä näytöksessä avata takki ja päästää viisauden tähti loistamaan kirkkaana. Metafyysisen päällystakin aukinapitus ei edes sujuisi yhtä hyvin kuin ministerin takin avaaminen. Mitä se päästäisi päivänvaloon, ei olisi muuta kuin pari sanaa, ja koko pilan paras puoli olisi, että paljastuisi kuinka seuralla on jo iät ajat ollut koko juttu tiedossaan. Viime kädessä kyse olisi siis vain nimestä, kun sen sijaan ministerin tähti merkitsee jotain reaalisempaa: rahakukkaroa.

Hyvissä piireissä oletetaan jokaisen tietävän, mitä ”ajattelu” ja mitä ”abstrakti” merkitsevät, ja tällaisessa seurassa me olemme nyt. Kyse on vain siitä, *kuka* ajattelee abstraktisti. Tarkoituksena ei ole, kuten jo todettiin, sovittaa seurapiiriä näiden asioiden kanssa, vaatia sitä askartelemaan jonkin raskaan parissa, vedota sen omaantuntoon, ettei se kevytmielisesti laiminlöisi sitä, mikä on jokaiselle olennolle aseman- ja säädynmukaista. Aikomuksena on pikemmin sovittaa kaunis maailma itsensä kanssa. Muussa tapauksessa se ei tosin tuntisi omantunnonvaivoja laiminlyönnistään, mutta suhtautuisi silti ainakin sisimmässään tietyllä kunnioituksella abstraktiin ajatteluun ikään kuin se olisi jotain korkeata; kaunis maailma sivuuttaisi abstraktin ajattelun, mutta ei siksi, että pitäisi sitä itselleen liian vähäpätöisenä, vaan siksi, että pitää sitä liian korkeana; ei siksi, että se olisi liian alhaista, vaan siksi, että se on liian ylhäistä. Tai päinvastoin, seurapiiri katsoo, että abstrakti ajattelu on jokin *Espèce*, jotain eriskummaista, jotain, jonka avulla ei saavuteta mainetta tavallisissa seurapiireissä, kuten uudella puvulla, vaan jolla päinvastoin erottaudutaan tai tehdään itsensä naurettavaksi – kuten niukalla vaatetuksella, tai myös rikkaalla, jos se vain muodostuu vanhanaikaisesti kiinnite-tyistä jalokivistä, tai vaikka kuinka rikkaasta, mutta jo ajat sitten kiinalaiseksi muuttuneesta koruompeluksesta.

Kuka ajattelee abstraktisti? Sivistymätön ihminen, ei sivistynyt. Hyvä seura ei ajattele abstraktisti, koska se on liian helppoa, liian alhaista (alhaista, mutta ei ulkoisen säädyn mukaan), ei siksi että se tyhjänpäiväisesti yrittäisi esiintyä ylhäisenä ja asettua sen yläpuolelle, mihin ei kykene – vaan asian sisäisen vähäpätöisyyden vuoksi.

Abstraktia ajattelua puoltavat ennakkoluulot ja kunnioitus ovat niin suuret, että hienot nenät ovat jo ennakolta aavistavinaan satiiria tai ironiaa sanoissani; mutta kun kerran olette aamulehden lukijoita, tiedätte, että satiirille on luvattu palkinto, ja jos uskoisin mahdollisuuksiini, toki siinä tapauksessa mieluummin osallistuisin kilpailuun kuin esittäisin ajatukseni ilman muuta tässä.

Väitteeni tueksi minun tarvitsee esittää vain esimerkkejä, joiden jokainen myöntää vahvistavan sanomani. Murhaajaa siis viedään teloituspaikalle. Tavallinen kansa pitää häntä

pelkästään murhaajana. Muutamat vallasnaiset voivat ehkä huomauttaa, että hän on vahva, kaunis, mielenkiintoinen mies. Kansan mielestä huomautus on vastenmielinen. Mitä? Murhaajako kaunis? Kuinka joku voi ajatella noin väärin ja nimittää murhaajaa kauniiksi; ette taida tekään olla häntä paljonkaan parempia! Tuo on tapainturmelusta, joka valitsee ylhäisten ihmisten keskuudessa, lisää ehkä pappi, joka tuntee sydämet ja asioiden perusteet.

Ihmistuntija ottaa selvää tämän rikollisen elämänvaiheista ja löytää hänen historiastaan ja kasvatuksestaan huonot suhteet isään ja äitiin; jotakin tämän ihmisen lievempää rikkomusta on rangaistu silmittömän ankarasti ja se on katkeroittanut hänet yhteiskunnan järjestystä vastaan, synnyttänyt ensimmäisen reaktion, joka on jättänyt hänen ainoaksi mahdollisuudekseen rikokseen turvautumisen. – Saattaa kyllä olla ihmisiä, jotka tämän kuultuaan sanovat: Tuo tahtoo puolustella murhaajaa! Muistanhan nuoruudessani kuulleen, kuinka eräs pormestari valitti, että ”kirjojen kirjoittajat” menevät liian pitkälle ja yrittävät kokonaan kitkeä pois kristillisyyden ja oikeamielisyyden; joku tällainen on kuulemma kirjoittanut itsemurhan puolustelun; kauheata, aivan kauheata! – Tarkemmin tiedusteltaessa kävi ilmi, että kyseessä oli teos *Nuoren Wertherin kärsimykset*.

Abstraktisti ajattelu on sitä, ettei murhaajassa nähdä muuta kuin tuo abstrakti seikka, että hän on murhaaja, ja tämän yksinkertaisen laatumäärän annetaan sitten tukahduttaa koko hänen muu ihmisolemuksensa.

Aivan toisin menetteli muuan hieno, tunteikas leipziginen seurapiiri. He sirottelivat kukkia sekä teipipyörän että siihen sidottun rikollisen päälle ja kietoivat nämä seppeleisiin. – Tämä on nyt puolestaan päinvastaiseen suuntaan menevä abstraktio. Kristityt voivat kyllä harrastaa ruusuristiläisyyttä, tai pikemminkin ristiruusulaisuutta ja kietoa ristin ruusuihin. Ristihän on jo ammuin pyhitetty mestaus- ja teipipuu. Se on menettänyt aiemman yksipuolisen merkityksensä kunniattoman rangaistuksen välineenä ja tarjoaa nyt päinvastoin mielikuvan korkeimmasta tuskasta ja syvimmästä alennuksesta yhdistyneenä mitä riemukkaimpaan autuuteen ja jumalalliseen kunniaan. Sen sijaan tuo leipzi-

Vesa Oittinen ”Kuka ajattelee abstraktisti?” - Kommentti suomennokseen

”Kuka ajattelee abstraktisti?” (Wer denkt abstract?) on niitä Hegelin tekstejä, joiden syntyhistoriasta ei tiedetä juuri mitään. Hegelin jäämistöstä löydetty, kahdelle folioarkille kirjoitettu esitelmä julkaistiin 1835

filosofin postuumien koottujen teosten, ns. *Vereinsausgaben*, ”sekalaisia kirjoituksia” sisältäneessä 17. osassa ilman tarkempaa kirjoittamisajankohdan määrittelyä. Karl Rosenkranz oletti 1844 ilmestyneessä perustavassa Hegel-elämäkerrassaan, että teksti olisi kirjoitettu Hegelin elämän loppuajankohdalla, jolloin hän oli professorina Berliinissä; tähän viittasi Rosenkranzin mielestä kirjoituksen alkuosan opettava, ”professorimainen” sävy. Rosenkranzia seuraten ”Kuka ajattelee abstraktisti?” on tämän

jälkeen useimmiten julkaistu filosofin myöhäistekstien joukossa, näin esimerkiksi Hermann Glocknerin toimittamassa Hegelin koottujen ns. *Jubiläumsausgabessa*, jossa se sijoitettiin Berliinin kauden kirjoituksiin sisältävään niteeseen 20. Samaa ajoitusta on noudatettu monissa käännöseditionissa.

1960-luvulla Heinz Kimmerle kuitenkin saattoi osoittaa, lähtemällä Hegelin tekstissään mainitsemasta kirjoituskilpailusta sekä tukeutumalla varmemmaksi vakuudeksi

gilainen orvokein ja ruusuin kiedottu mestauspuu oli kotzebuelaista sovittelmista, eräänlaista huolimatonta, tunteellista lupsakkuutta suhtautumisessa pahaan.

Aivan toisella tapaa kuulin kerran erään vanhan kannanaisen, vaivaistalon asukin, hävittävän tuon murhaajaa koskevan abstraktion ja tekevän tälle kunniaa. Poikkihakkattu pää oli nostettu mestauslavalle ja aurinko paistoi; tuo nainen sanoi: ”Kylläpä Jumalan armon aurinko kultaa kau niisti Binderin pään!” – Sinä et ole sen arvoinen, että aurinko paistaisi sinulle, sanotaan pahantekijälle, johon ollaan vihastuttu. Tuo nainen näki, että aurinko loi hohtoaan päälle ja se oli siis vielä sen arvoinen. Hän korotti murhaajan mestauslavan rangaistuksesta Jumalan aurinkoon, ei tuonut sovittustaan julki orvokeilla eikä tunteellisella turhamaisuudella, vaan näki korkeammalla olevan auringon ottavan murhaajan armoihinsa.

– Akka, sinun munasi ovat pilaantuneita! naisiasiakas sanoo kaupustelijaeukolle. – Mitä, tämä vastaa, – minun munaniko pilaantuneita? Itse olette pilaantunut! Noinko te puhutte munistani? Te? Eikö teidän isänne pureskellut tätä maantiellä, eikö äitinne juossut tiehensä ranskalaisten kanssa ja isoäitinne kuollut vaivaistalossa – ja ettekö te ole hankkinut kirjoitella kaulaliinallanne kokonaista hametta itsellenne; se kyllä tiedetään, miten te olette saanut hui vinne ja hattunne; jos upseereita ei olisi, harva kulkisi noin pyntättynä, ja jos armolliset rouvat katsoisivat enemmän taloutensa perään, istuisi moni vankilassa – ja te paik kaisitte nyt vain sukkien reikiä. – Lyhyesti, torieukko ei jätä asiakkaastaan ainoatakaan hyvää puolta jäljelle. Hän ajattelee abstraktisti ja alistaa tuon ihmisen kaulaliinan, hattujen, hameiden jne. samoin kuin sormien ja muiden ruumiinosien, myös isän ja koko muun suvun mukaan aivan täysin sen rikoskategorian alaiseksi, että tämä on pitänyt munia pilaantuneina; kaikki asiakkaassa on noiden pilaantuneiden munien värittämää, vaikka nuo upseerit, joista kaupustelijaeukko puhui – jos asiassa nyt on perää, mitä lienee vahvasti epäiltävä – ovat luultavasti nähneet tässä ihmisessä aivan muita seikkoja.

Siirtyäksemme tästä naisesta palvelijoihin, niin kenenkään parissa ei palvelija ole niin huonossa huudossa kuin alhaissäätyisen ja pienituloisen miehen silmissä ja näin sitä enemmän, mitä ylhäisempää herraa tämä palvelee. Ta-

vallinen ihminen ajattelee taaskin abstraktisti, hän esiintyy ylhäisenä palvelijan edessä ja suhtautuu tähän pelkkänä palvelijana; tästä yhdestä ainoasta predikaatista hän pitää kiinni. Parhaimmassa asemassa palvelija on ranskalaisten keskuudessa. Ylhäinen mies suhtautuu palvelijaansa tavallisesti, ranskalainen on palvelijansa kanssa jopa hyvä ystävä; kun he ovat kahden, palvelija hoitaa puhumisen. Tämä nähdään Diderot’n romaanista *Jacques et son maître*: herra ei tee muuta kuin ottaa nuuskaa ja katsoo kelloa, hän antaa palvelijan hoitaa kaiken muun. Ylhäinen mies tietää, ettei palvelija ole pelkkä palvelija, vaan hän tuntee myös kaupungin uutiset ja työt; hänellä on mielessään hyviä ehdotuksia; isäntä kysyy näitä palvelijalta, ja palvelijalla on lupa sanoa, mitä hän tietää isännän kysymistä asioista. Ranskalaisen isännän palvelija ei saa kertoa vain näitä asioita, vaan hän voi myös määrätä keskustelunaiheen, esittää omia mielipiteitään, ja kun isäntä haluaa jotakin, niin tämä ei tapahdu käskemällä, vaan hänen on ensin puhumalla käännettävä palvelijan pää ja pidettävä hyvällä puheella huoli siitä, että hänen mielipiteensä pääsee voitolle.

Sotilashenkilöiden parissa esiintyy sama ero. Preussin¹ armeijassa sotilasta voidaan piestä, hän on siis kanalja; sillä se, jolla on passiivinen oikeus olla pieksännän kohteena, on kanalja. Näin käy tavallinen sotilas upseerille piestävän subjektin abstraktiosta, ja pieksäntää täytyy herran, jolla on univormu ja *port d’épée*, harjoittaa, vaikka itse piru veisi.

Suomennos Vesa Oittinen

Viite

1. Hegelin koottujen ensimmäisessä, ns. Vereinsausgabe-laitoksessa (1835) toimitus oli vaihtanut ”Preussin” tilalle ”Itävallan”, ilmeisesti peitelläkseen Hegelin kriittistä suhtautumista preussilaisuuden tiettyihin puoliin. Vielä 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla julkaistussa Glockner-editiossa kummittelee ”Itävalta”, ja alkuperäinen tekstimuoto on palautettu vasta Felix Meiner Verlagin kustantamassa *Gesammelte Werke*-laitoksessa.

vielä tekstin tilastolliseen analyysiin, että ”Kuka ajattelee abstraktisti?” on laadittu paljon aikaisemmin. Todennäköisin ajankohta on vuoden 1807 alkupuoli, joka tapauksessa sen jälkeen kun Tübingenissä Cottan kustannuksella ilmestynyt *Morgenblatt für gebildete Stände* oli tammikuun numerossaan kyseisenä vuonna julkistanut kirjoituskilpailun parhaasta satiirisesta artikkelista. Hegel muutti maaliskuussa 1807 Jenasta Bambergiin toimittamaan *Bamberger Zeitungia*, mutta tähän

”omaan” lehteensä hän tuskin on tekstiä tarkoittanut. Sen sisältö ja tyyli viittaavat siihen, että kyseessä on jonkin seurapiirin illanvietossa ja nimenomaan naispuoliselle yleisölle pidetty esitelmä. *Bamberger Zeitungin* toimittajana Hegel näyttääkin uudella asuinpaikkakunnallaan päässeensä melko pian sisään sikäläisiin seurapiireihin, ja tuntuu luonteelta ajatella että jo silloin varsin tunnetulta filosofilta on toivottu kontribuutiota, jossa hän esittäisi ajatuksiaan ”salonkikelpoisessa” muodossa.

Suomennos on alun perin ilmestynyt liitteenä Mihail Ovsjannikovin elämäkerrassa *Hegel* (Kansankulttuuri, Helsinki 1984); tässä sitä on tarkistettu ja verrattu uusimpaan kriittiseen, Manfred Baumin ja Kurt Rainer Meistin toimittamaan alkutekstin editioon (G. W. F. Hegel. *Gesammelte Werke*, Bd. 5; F. Meiner Verlag, Hamburg 1998, s.381-387).